

Оливие Гез

ИЗЧЕЗВАНЕТО НА ЙОЗЕФ МЕНГЕЛЕ

София, 2020

*В памет на Ада и Джудита Спицикино,
Грация Ди Сени и Росана Кало*

OLIVIER GUEZ

LA DISPARITION DE JOSEF MENGELE

© Editions Grasset & Fasquelle, 2017.

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Недка Капралова, превод, 2020

© Фиделия Косева, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0540-4

Оливие Гез

Изчезването на Йозеф Менгеле

Роман

Превод от френски
Недка Капралова

*Ти, който си причинил толкова болка на обикновения човек,
избухвайки в смях при вида на неговото страдание,
не мисли, че си се спасил,
защото поетът помни.*

ЧЕСЛАВ МИЛОШ

ПЪРВА ЧАСТ

Пашата

*Щастието е единствено във възбудата,
а само престъплението възбужда; добродетелта...
никога не може стигне до щастието.*

МАРКИЗ ДЪО САД

I

„Норт Кинг“ пори мътните води на реката. Скупчени на мостика, пътниците се взират в хоризонта още от зори и сега, когато крановете на корабостроителниците и червената линия на пристанищните складове пробиват мъглата, германците запяват някаква военна песен, италианците започват да се кръстят, евреите се молят, въпреки студения дъждец хората се прегръщат и целуват, пътническият параход пристига в Буенос Айрес след триседмично пътуване. Застанал сам до парапета на палубата, Хелмут Грегор мисли напрегнато.

Беше се надявал катер на тайната полиция да дойде да го посрещне и да му спести митническите главоболия. В Генуа, където се качи, Грегор настоятелно помоли Курт да му направи тази услуга; беше се представил за учен – виден генен инженер – и му беше предложил пари (Грегор има много пари), но каналджията само се беше подсмиснала: този вид пропуск е запазен само за много важните клечки – за висшите служители на стария режим и много рядко за капитан от СС. Но той все пак ще изпрати телеграма в Буенос Айрес – Грегор може да разчита на него.

Курт беше прибрал марките, но катерът така и не дойде. И сега Грегор чака в огромната зала на аржентинската митница заедно с другите емигранти. Здравно стиска два куфара – един голям и един малък – и презрително гледа Европата от бегълци наоколо си: дългите опашки от безименни елегантни или небрежно облечени хора, от които беше стоял настрана през цялото пътуване. Грегор беше предпочел да гледа океана и звездите или да чете немска поезия в каютата си; припомни си последните четири години от живота си, откакто стремглаво напусна Полша през януари 1945 година и потъна във Вермахта, за да избяга от ноктите на Червената армия: задържането му за няколко седмици в един американски затворнически лагер, освобождаването

му, защото притежава фалшиви документи на името на Фриц Улман, криенето в една процъфтяваща ферма в Бавария – недалеч от Гюнцбург, родния му град, – където три години коси сено и подрежда картофи, представяйки се под името Франц Холман, после бягството му на Великден, преди два месеца, преминаването на Доломитите по пътища, гъмжащи от контрабандисти, пристигането в Италия, в Южен Тирол, където стана Хелмут Грегор, и накрая в Генуа, където бандитът Курт помогна да се улеснят постъпките пред италианските власти и аржентинската имиграционна служба.

2

НА МИТНИЧАРЯ БЕГЛЕЦЪТ подава пътнически документ, издаден от Международния Червен кръст, разрешително за отплаване и входна виза: Хелмут Грегор, 1,74 м, очи пъстри, роден на 6 август 1911 г. в Термено, или Трамин на немски, община в Южен Тирол, германски гражданин от италиански произход, католик, професия механик. Адрес в Буенос Айрес: улица „Ареналес“ №2460, квартал „Флорида“, живущ у Герард Малбранк.

Митничарят преглежда багажа му – внимателно сгънатите дрехи, портрета на изящна руса жена, книги и няколко плочи с оперна музика, после лицето му се изкривява в гримаса, когато вижда съдържанието на малкия куфар: спринцовки за подкожни инжекции, тетрадки със записки и схеми по анатомия, кръвни проби, тромбоцити – странно за един механик. Вика пристанищния лекар.

Грегор трепери. Пое огромни рискове, като запази компрометиращото куфарче – безценен плод на години и години изследвания, целия му живот; взе куфарчето, когато много бързо трябваше да напусне поста си в Полша. Ако съветските власти го бяха намерили у него, щяха да го екзекутират без никакъв процес. Докато се придвижваше на запад през пролетта на 1945 година, го повери на една симпатизираща на каузата медицинска сестра, която после намери в източната част на Германия, в

съветската зона – безумна експедиция след освобождаването му от американския лагер и три седмици пътуване. После го даде на Ханс Зедлмайер – негов приятел от детинство и доверен човек на баща му, известния индустриалец; със Зедлмайер се срещаше редовно в горите край фермата, където се кри в продължение на три години. Грегор не можеше да напусне Европа без куфарчето си. Зедлмайер му го даде преди отпътуването му за Италия заедно с голям плик пари в брой вътре, а ето че сега някакъв идиот с мръсни нокти беше на път да провали всичко – казва си Грегор, докато пристанищният лекар разглежда пробите и бележките, изписани с гъст готически почерк. Тъй като нищо не разбира, той го разпитва на испански и на немски, а механикът му обяснява своето хоби на биолог любител. Двата мъже се измерват с поглед и лекарят, който иска да иде да обядва, прави знак на митничаря, че може да го пусне да мине.

В този ден, 22 юни 1949 г., Хелмут Грегор пристига в аржентинското убежище.

3

В ГЕНУА КУРТ му беше обещал, че на пристанището ще го чака немски лекар, който ще го откара у Малбранк, но и този път каналджията го беше изиграл.

Грегор крачи напред-назад под дъжда, може би връзката му се бави поради задръстванията. Взира се в кейовете, в движенията – като в балет – на докерите, в семействата, които най-сетне са се събрали отново и си тръгват усмихнати, в купчините кожи и вързопите с вълна в зоните за товарене на корабите. Някакъв германски лекар на хоризонта. Грегор поглежда часовника си, сирената на един хладилен кораб изсвирва, Грегор разтревожено се колебае дали да не тръгне към Малбранк, но решава да чака, така е по-благоразумно. Скоро остава сред последните пътници, слезли от „Норт Кинг“.

Двама калабрийци, натоварени като мулета, му предлагат да си поделят таксито. Грегор с изненада си дава сметка, че върви

с двамата въшльовци – в този първи ден на южноамериканска земя няма никакво желание да остава сам, впрочем няма и къде да отиде.

4

В ХОТЕЛ „ПАЛЕРМО“ дели една стая без умивалник и без тоалетна с двамата си спътници, които му се подиграват: Грегор, който е от Южен Тирол, не разбира и дума италиански. Той проклина избора си, но се въздържа, приема няколко парчета салам с чесън и заспива като пребит, а куфарчето е притиснато между стената и него, защитено от ламтежите на двамата мъже.

Още на следващата сутрин започва да действа. У Малбранк никой не отговаря на телефона. Той взема такси, оставя куфарчето си в гардероба на гарата, после продължава по една спокойна улица в квартал „Флорида“. Грегор звъни на вратата на просторна вила в неоколониален стил. Връща се след час, отново звъни на звънеца, после се обажда по телефона три пъти – напразно – от едно кафене, където се е подслонил.

Преди да напусне Генуа, Курт му даде и друга връзка в Буенос Айрес: Фридрих Шлотман – немски бизнесмен, собственик на процъфтяващо текстилно предприятие. През 1947 година Шлотман е финансирал бягството на пилоти и инженери от въздушните сили през Скандинавия. „Човекът е много силен, може да ти помогне да си намериш работа и нови приятели“ – беше му казал Курт.

Грегор отива в управлението на фабрика „Седалана“ и настоява да се срещне с Шлотман, но той е в отпуск за цяла седмица. Тъй като продължава да упорства, една секретарка го води при завеждащия личен състав – германо-аржентинец в кариран костюм, чието държание веднага го отблъсква. Грегор е кандидат за пост на ръководител, но младият мъж със зализани коси му предлага „много почтена“ длъжност на работник: чистене на вълната, която всеки ден пристига от Патагония – това е обичайното, което се предлага на пристигащите приятели. Грегор

се стяга, идва му да сграбчи палето за гушата. Той, момчето от добро семейство, притежател на две дипломи за докторат – по антропология и по медицина, – да разчесва валма овча вълна заедно с индианци и метеки*, сред изпарения на отровни вещества, десет часа на ден в покрайнините на Буенос Айрес? Грегор тряска вратата на кабинета на чиновника и се заклева жив да одере Курт, когато се върне в Европа.

5

ГРЕГОР БАВНО ПИЕ оранжада и преценява положението. Да си намери някаква работа, да научава по стотина думи испански всеки ден, да хване Малбранк – бивш агент от мрежата „Боливар“ на Абвера, нацистките служби за контрашпионаж; да приеме спокойно нещастieto си, като остане с двамата калабрийци, макар че може да си позволи хубав хотел. Нищо не разбира от диалекта на тия от Средиземноморието, освен че са фашистки ветерани от завладяването на Абисиния. Войници няма да го предадат, така че е по-добре да се сниши и да запази скъпоценните си авоари – бъдещето е несигурно, а Грегор никога не е бил смелчага.

„Авелянеда“, „Ла Бока“, „Монсерат“, „Конгресо“... – с разгърнатата пред себе си карта той се запознава с топографията на Буенос Айрес и пред тази шахматна дъска се чувства малък, малък, като някаква нищожна бълха, той, който до неотдавна тероризираше цяло кралство. Грегор си представя друга една шахматна дъска – бараки, газови камери, крематориуми, железопътни линии, – където бе прекарал най-хубавите си години като инженер на расата: един забранен град, пропит с парливия мирис на изгорени тела и коси, опасан с наблюдателници и телени мрежи. На мотор, на колело или с кола, той обикаляше сред сенките без лица като неуморен денди канибал с безупречно блестящи ботуши, ръкавици, униформа, фуражката – леко килната на една

* Преселници (гр.). – Б.р.

страна. Беше забранено да го гледат в очите или да го заговарят; дори съратниците му от Черния орден се страхуваха от него. На рампата, където разпределяха европейските евреи, те бяха пияни, но той винаги беше трезвен и усмихнато си тананикаше мелодии от „Тоска“. Никога да не се поддава на някакво човешко чувство. Състраданието е слабост: с едно движение на тънката си пръчица всемогъщият решаваше съдбата на своите жертви: наляво – незабавната смърт: газовите камери, надясно – бавната смърт: принудителният труд или неговата лаборатория, най-голямата в света, която той захранваше с „подходящ човешки материал“ (джуджета, гиганти, сакати, близнаци) всеки ден при пристигането на ешелоните. Инжектиране, измерване, клане; разрязване, убиване, аутопсии: на негово разположение беше цяла зоологическа градина от деца – опитни свинчета, чрез които да проникне в тайните на раждането на близнаци, да създаде свръхчовеци и да направи германците още по-плодовити, за да насели един ден със селяни войници земите на изток, изтръгнати от славяните, и да защити северната раса. Пазител на расовата чистота и алхимик на новия човек: след войната го чакаше великолепа университетска кариера и признателността на победилия райх.

Земя, извоювана с кръв – това беше лудата му амбиция, великата цел на Хайнрих Химлер, върховния му началник.

Аушвиц, май 1943 – януари 1945 г.

Грегор е Ангела на смъртта – доктор Йозеф Менгеле.

6

МЪГЛА, ПРОЛИВНИ ДЪЖДОВЕ – зимата в южното полукълбо сграбчва Буенос Айрес и Грегор, свит в леглото си, лежи потиснат. Настинал е. Наблюдава пробягването на една хлебарка, излязла от вентилационната тръба, и зъзне под завивките си. От есента на 1944 година не е чувствал такава болка в цялото си тяло. Съветските войски върхлитаха върху Централна Европа: той знаеше, че войната е изгубена, и вече не можеше да спи, изтощен от нервно напрежение. Жена му Ирене успя да го вдигне

на крака. Беше дошла в Аушвиц през лятото и му бе показала първите снимки на техния син Ролф, роден преди няколко месеца. Дватама прекараха идилични седмици заедно. Въпреки мащабите на новата му задача – пристигането на четиристотин и четирийсет хиляди унгарски евреи – те преживяха втори меден месец. Газовите камери работеха на пълни обороти; Ирене и Йозеф се къпеха в Сола. СС изгаряше мъжете, жените и децата живи в изкопаните ями; Ирене и Йозеф беряха боровинки, от които тя правеше конфитюр. Огньовете пламтяха в крематориумите, Ирене смучеше члена на Йозеф, а Йозеф обладаваше Ирене. Над триста и двайсет хиляди унгарски евреи бяха унищожени за по-малко от осем седмици.

Когато в началото на есента възникна опасността Йозеф да се срина психически, Ирене остана до него. Бяха се настанили в една нова барака, обзаведена с вана и кухня, прислужваха им свидетели на Йехова.

Грегор гледа портрета на Ирене, сложен на нощното шкафче, снимката е от 1936-та – годината, когато се срещнаха в Лайпциг. Той работеше в университетската болница, Ирене разглеждаше града – по онова време тя учеше история на изкуството във Флоренция. Беше любов от пръв поглед: младата жена бе на деветнайсет години, тялото ѝ беше бяло и слабо, приличаше на Венера на Кранах – неговия идеал за жена.

Грегор кашля и си припомня Ирене, облечена в лятна рокля, хванала го под ръка в Английската градина в Мюнхен, захласнатата Ирене в открития „Опел“, който подскача по пътищата на райха в деня на сватбата им, в навечерието на войната. И Грегор беснее, докато за хиляден път съзерцава изящните устни на съпругата си на снимката. Тя отказа да дойде с него в Аржентина заедно с малкото им момченце, отказа да живее като бегълка отвъд океана. Менгеле е в американския списък на военнопръстъпниците и името му вече е споменавано в много съдебни процеси.

Всъщност тя се беше отгървала от него. През годините в горите и странноприемниците в околностите на баварското си скривалище той чувстваше как тя все повече се отдалечава от него. Зедлмайер, баща му и братята му Карл и Алоис му бяха ка-

зали, че Ирене, загърнатата в черно, се утешава с други мъже. На американската военна полиция казала, „за да го прикрие“, че е загинал в сражение. „Кучка“ – стене Грегор в своята мансарда в „Палермо“. Когато се завърнаха от фронта, другарите му бяха посрещнати като герои от техните жени, а неговата се беше влюбила в някакъв търговец на обувки от Фрайбург, преди да го отпрати в небитието.

7

В БАНЯТА НА етажa, с кърпа, завързана около кръста, Грегор се възхищава на плоския си корем и на гладките си гърди без косми, на нежната си кожа. Винаги се е грижил за кожата си. Братята му и Ирене се подиграваха на тая негова суета на разглежена госпожичка, на часовете, прекарани в хидратиране и оглеждане, но той благославя кокетството си, което му спаси живота. Когато постъпи в СС през 1938 година, той отказа да татуират служебния му номер под мишницата или на гърдите му, както изискваше правилникът. И когато американците го задържаха след войната, го взеха за обикновен войник и няколко седмици по-късно го освободиха.

Грегор се доближава до огледалото и се вглежда в извивката на веждите си, в леко изпъкналото си чело, в носа, в дяволитата си уста, гледа се във фас и в профил, върти очи – прелъстителни, после внезапно сурови и тревожещи. Дълго време инженерът на арийската раса се беше питал какъв е произходът на странното му име. „Менгеле“ звучи като някакъв коледен сладкиш или космат паяк. А защо цветът на лицето му и косите му са толкова тъмни? В Гюнцбург съучениците му го наричаха циганина Бепо и откакто се крие в Буенос Айрес зад тъмни мустаци, прилича на идалго, на италианец, с една дума – на аржентинец. Грегор се усмихва, докато се пръска с одеколон, и разстоянието между горните му резци се вижда. Въпреки поражението и бягството, въпреки че Малбранк продължава да отсъства, той победи треската и още го вдига. За мъж на трийсет и осем години, когото жи-

вотът и войната не са щадили, продължава да е привлекателен – мисли си той. Грегор сресва косата си назад като Уилям Пауъл в „Случаят с убийството на канарчето“, облича се и излиза, небето е ясно, полъхът откъм Рио де ла Плата – освежаващ.

От няколко дни обикаля Буенос Айрес. Огромното авеню „9 юли“ и неговия обелиск; „Кориентес“ с кабаретата и книжарниците; небостъргача „Бароло“ и кафенетата в стил ар нуво на авеню „Май“; тревните площи в парк „Палермо“, покрити с мазни хартии; гъмжилото от хора по главните улици в центъра, сладкарниците и луксозните магазини на улица „Флорида“. Вчера гледа тържествената смяна на караула на гренадиците пред Каса Росада – президентския дворец, – възторга на зяпачите около него, уважението им към военното дело. Армията е стабилизираща институция – в Аржентина, както и навсякъде. Само германците се мъчат да разрушат традициите си с колективната си вина – мърмореше си той в метрото, което го връщаше в долнопробния бордей „Палермо“.

Навсякъде красиви жени, цветя, скитащи кучета, чинари и акации, мирис на пури и печено месо, магазини, по-бедни, отколкото в Европа. Снимки на Алфредо ди Стефано в бялата флаanelка на червени ивици на „Ривър Плейт“ и портрети на Карлос Гардел и Агустин Магалди красят будките за вестници заедно с гравюри на Богородица и кориците на „Синтония“ – списание-то на звездите.

Грегор се качва в един трамвай, потъва в блъсканицата на пешеходците и автомобилите – още от създаването си големият град е отворен за дезертъорите и измамниците. С никого не разговаря. Когато види евреи с рижа брада – синовете на руснаците, избягали от царските погроми в началото на века, – минава на другия тротоар. На своята карта е оградил в червено квартал „Вила Креспо“ и площад „Онсе“, където евреите са отворили шивашки работилници – страхува се да не срещне някой призрак от Аушвиц, който би могъл да го разкрие.

Грегор не се чувства прекалено чужд. Аржентина е в пълен подем и е най-развитата страна в Латинска Америка. Откакто свърши войната, опустошената Европа изкупува нейните храни-

телни стоки. Буенос Айрес гъмжи от кина и театри, покривите са сиви, учениците носят строги униформи. И също като в Германия по времето на райха се отдава култ към вожда на нацията – един дует: мечка в оперетен костюм и окичено с бижута врабче. Изкупителят и угнетената: Хуан и Евита Перон триумфално шестват по всички стени на столицата.

8

ГРЕГОР УБИВА ВРЕМЕТО, докато проследява любовната им история във вестниците. Срещнали са се през януари 1944 година на един благотворителен бал в полза на пострадалите от земетресението, опустошило Сан Хуан няколко дни преди това. Младата актриса Ева Дуарте е запленена от полковник Перон – видна личност в политическата клика на офицерите, взели властта, говорител на онеправданите, известен спортист, сладкодумен оратор, с очи на рис и индиански черти, който призовава към мобилизация цялата страна, за да се притече на помощ на разрушения град.

След бала Перон говори в предаване по радиото, където Евита работи почасово; Евита в Министерството на труда, където Перон грижливо подготвя съдбата ѝ. Нейният плам и всеотдайност го покоряват: той я назначава в своята администрация и скоро двамата заживяват заедно. Евита се оставя да я води: „Перон, слънце мое, небе мое, кондоре мой, летящ високо и далеч, сред небесата, близо до Бог. Смисъл на живота ми.“

След различни маневри Перон се издига още повече. Ето го министър на войната и вицепрезидент. Увеличава бюджета на армията, създава Военновъздушните сили, разпространява по радиото заплахата за атака от бразилския съсед, който така и не напада. В края на световния конфликт Съединените щати притискат военната хунта да организира свободни избори. През септември 1945 година голям поход в името на свободата изхвърля противниците на режима на улицата. Аржентина се тресе, офицерите се раздират от противоречия помежду си, крайните либерали скъсват с националистите, задържат Перон и го свалят от

поста му. Неговите привърженици се мобилизират, по призива на Генералната конфедерация на труда работници, профсъюзни дейци и бедняци потеглят към Буенос Айрес и на площад „Май“, пред оградата на президентския дворец искат да бъде освободен и върнат в управлението на страната. Перон се жени за Евита и печели президентските избори няколко месеца по-късно.

Евита и Перон си приличат – и двамата са провинциалисти, амбициозни и отмъстителни. Той е дете на пустинните степи в провинция Чубут, баща му е избухлив неудачник, майка му е лекомислена жена; тя е незаконна дъщеря на провинциален богатш двуженец. Евита още не е родена, когато през 1911 година шестнайсетгодишният Перон постъпва в кадетския военен корпус. Парана, Андите, амазонската част на Мисионес: с напредването на кариерата си младият войник проучва вътрешността на Аржентина и открива пеони*, смазани от работа, а работниците в кланиците в Буенос Айрес са по-малтретирани и от животните, докарвани за клане. Неравенствата в една богата страна, основен доставчик на суровини за Англия, която диктува законите ѝ: англичаните контролират железопътната мрежа, банките експлоатират съкровищата на пампата и огромните гори от червени кебрахо**, от които извличат танин. Едрите земевладелци си присвояват властта и организират величествени празненства. В Буенос Айрес съседстват дворци и бедняшки коптори, театър „Колон“ и бордеите в „Ла Бока“.

Кризата от 1929 година опустошава Аржентина. Безработните и бездомните се увеличават многократно, стачките парализират страната, анархистки банди вилнеят в провинцията. Перон е нетърпелив. Безразлични към страданията на съгражданиците си, корумпираните държавници поддържат нищетата, проповядват демокрацията, но манипулират с измама изборите. Трийсетте години на ХХ век: пушални за опиум, финансови скандали,

* Пеон (исп. *peón*) – неквалифициран работник, особено в строителството и в земеделието. – Б.р.

** Кебрахо (също и квебрахо, кебрачо, исп. *quebracho*) – южноамерикански дъбове, които имат твърда дървесина.

етер и кокаин, въоръжени грабежи. В средата на белязаното от глад десетилетие младата Евита, още девойка, пристига в Буенос Айрес, за да стане актриса.

Бедното наивно момиче става жертва на безскрупулните продуценти. Евита е бясна: нищо не забравя и никога не прощава. Мечтае да изтръгне предателите от гнусните им леговища, да обезглави захарните и скотовъдните барони, свързани с чуждестранните капиталисти, които тъпчат обикновените хора като нея. Евита е още по-пламенна фанатичка от Перон.

И ето ги през 1946 година господари на Аржентина с подкрепата на Църквата, военните, националистите и пролетариите: часът за разплата е настъпил.

9

СЕМЕЙСТВО ПЕРОН ИСКА да освободи Аржентина от чуждите влияния и обявява естетическа и промишлена революция, плебейски режим. По радиото президентът Перон крещи и протестира пред слисаните тълпи, размахва юмруци и се пъчи, обещава край на унижението и зависимостта и чудесен живот, голям скок: той е спасителят, политическата философия на Перон за социална справедливост влиза в учебниците по история, известна като жустициализъм.

Перон е първият политик, който разтърсва старото аржентинско колониално земеделско общество. Като държавен секретар е глезил работниците; като президент отказва обществените услуги с подкрепата на Конфедерацията на труда, станала част от огромния държавен апарат. Растеж и самозадоволяване, гордост и достойнство: Перон отнема привилегиите на олигархията, привежда в действие мечтите за величие, централизира и национализира железниците, телекомуникациите, всички стратегически сектори, които дотогава са в ръцете на чужденците.

Евита е иконата на протичащата коренна модернизация. Облечена в пищна вечерна рокля, мадоната на бедните приема профсъюзни делегации, посещава болници и заводи, открива

новопостроени пътни участъци, раздава зъбни протези и шевни машини, хвърля пачки песос през прозореца на влака, с който неуморно кръстосва страната. Създава фондация за подпомагане на всички бедни и онеправдани и разпространява истинното Пероново слово в чужбина под възгласите на тълпите. През 1947 година, по време на своята „звездна“ обиколка, е приета от папата и от много държавни глави.

Семейство Перон – посредници между народа и волята на Бога – създават непоклатим нов ред: националистичен и авторитарен. Прочистват университета, правосъдието, пресата, администрацията; утрояват личния състав на тайните служби – мъжете в бежови габардинени шлифери и кафяви костюми. Перон крещи: „Еспадрили – да, книги – не!“ Хорхе Луис Борхес е уволнен от поста си на директор на градската библиотека на Буенос Айрес и е назначен в Националната инспекция за птици и зайци.

Перон осмисля света. Човекът е кентавър, воден от противоречиви, враждебни желания, които препуска сред облак от прах в търсене на рая. Историята е разказ за човешките противоречия; капитализмът и комунизмът превръщат индивида в насекомо – първият го експлоатира, вторият го заробва. Единствен перонизмът ще надмине индивидуализма и колективизма. Това е прост, народен катехизис, който предлага непознат дотогава компромис между тялото и душата, манастира и супермаркета. На своя народ Перон обещава изправеното положение на малалото: излизане от епохата на кентавъра в името на една нова Аржентина: нация християнска, национална и социалистическа.

10

КЕНТАВРИ И СИРОМАСИ – невероятната хармония на Пероновите антиномии вкаменява Грегор. За момента той мисли единствено как да се ориентира и да си спаси кожата.

С настъпването на пролетта в южното полукълбо зарязва туризма. В средата на септември 1949 година получава разрешително за престой и успява да си намери работа като дърводелец в

квартал „Висенте Лопес“, където се премества в нова миша дупка с мазно прозорче, която дели с един инженер и дъщеричката му. Една нощ Грегор се събужда от стонове на детето. Челото на момиченцето гори, лицето му е пребледняло, то се гърчи и паникьосаният баща умолява Грегор, с когото не е разменил и три думи, бързо да потърси лекар. Грегор прошепва на ухото на инженера, че може да излекува детето, но единствено при условие че той на никого няма да разкрие уменията му, иначе да се оправя както иска, той дори няма да се помръдне, дъщеря му ще умре, а ако по-късно иска да го предаде, толкова по-зле за него.

Никой не бива да разбере, че е лекар. Той, който е презирал сръчните хора и ръчните занаяти през следването си в най-добрите университети в Германия, сега приема да кове подове и да сглобява греди и от началото на бягството си е бил принуден да свикне с оскоотяващия физически труд, с работа, която мрази. Във фермата в Бавария Грегор е трябвало да чисти конюшните, да сече дърва, да оре. Тук седмиците минават, животът му е мрачен и безцветен, самотен. Откакто е в Буенос Айрес, непрекъснато се страхува да не направи погрешна стъпка, да не срещне някого, когото не бива да среща, упорито се бори със страха си. Грегор е като с букаи. Всеки ден минава по различен път, за да отиде на работа. Редовно среща германци, но не смее да ги заговори. Мечтае си за свинско джоланче и ябълков сок в някой от немските ресторанти, които бе открил през зимните си разходки – „АВС“ в самия център, „Под дъба“ на авеню „Крамер“ или „Ото“ в квартал „Чакарита“, – но не си позволява да влезе в тях, както не си позволява да говори родния си език пред други хора. Грегор има силен баварски акцент. И дума не може да става да си купи и „Вег“ – месечното издание за свобода и ред. Грегор се утешава, като си получава пощата, която пристига в хотел „Палермо“. Благодарение на приятеля си Зедлмайер поддържа връзка с Ирене и семейството си: от една пощенска кутия той им праща писма, изпълнени с меланхолия, а Зедлмайер му праща писмата на роднините му. В родината всичко е наред. Семейното предприятие за земеделски машини преуспява – ръчните колички и зърнокомбайните се харчат „като топъла хляб“ – хвали

се баща му. Германия още продължава да се съвзема и едва-едва се изправя на крака. Карл-старши го чака: веднага щом „реваншистките *Приятели* престанат да се чудят какво още да искат“, той ще се върне в лоното на семейството и в управителния съвет. „Йозеф, престани да хленчиш, ти се би на Източния фронт, вече не си дете. Бъди търпелив, постоянно бъди нащрек, всичко ще се нареди.“

II

ЗАКЛЮЧЕН В СТАЯТА, напусната от инженера и дъщеричката му, Грегор слуша опера от Щраус и жадно чете „Вег“. Предния ден му се зави свят, той изпусна триона си и за малко не падна от дървеното скеле, високо няколко етажа. Дължи живота си на сръчността на надзирателя на строежа. И тогава, уморен до безкрайност от това гниене и от надеждата, че призрачният Малбранк ще се върне, той изтича до будката, купи си списанието на изпълнените с носталгия по черния ред и го скри под сакото си.

Стихотворения, префинена проза, расистки и антисемитски статии, сякаш Третият райх никога не се е сгромолясвал – Грегор се наслаждава на тевтонския кич на авторите, чиито усти съюзниците запушиха в Германия след края на войната. Внимателно чете малките обяви на последните страници, открива магазинчета за подправки, бирарии, пътнически агенции, адвокатски кантори и книжарници – пространството на герmano-аржентинския космос в столицата – и се радва: може би ще успее да излезе от своята пещера, най-сетне животът му в Буенос Айрес ще започне.

На другия ден, когато напуска строежа, Грегор отива в офиса на издателство „Дюрер“ на авеню „Сармиенто“ №542 и се запознава с неговия директор Еберхард Фрич – издателя на „Вег“. Седнал зад бюрото си, Фрич внимателно гледа хауптшурмфюрер Грегор, който му излага служебната си биография, без да крие от него истинската си самоличност: постъпване в нацистката партия през 1937 година, в сдружението на нацистките лекари и в

СС една година по-късно, военна служба в Тирол, в корпус на алпийски ловци, доброволец във Вафен-СС, Централното бюро за презаселването и за расата в окупирана Полша, Източния фронт след началото на операция „Барбароса“ с дивизия „Викинг“, престой в Украйна, офанзива в Кавказ, битка при Ростов на Дон, обсада на Батайск, „Железен кръст“ първа степен. Много горд със себе си, Грегор подробно разказва на Фрич как е спасил двама танкисти от горящия им танк. Разказва за задържането си в затворнически лагер в Полша, но не споменава Аушвиц и се оплаква от съдбата си, изгнаничеството, страданието по обожаваната родина, огромния Буенос Айрес и носталгията по униформата. Има нужда да излее душата си.

Фрич съчувствено пали цигара. Той пази прекрасен спомен от едно събиране на „Хитлерюгенд“, на което е присъствал на четиринайсетгодишна възраст по време на единствения си престой в Германия през 1935 година, и не вярва на нито една дума от ужасите, които пропагандата на съюзниците приписва на нацизма – „лъжи, внушавани от евреите“. Създал е издателство „Дюрер“, за да помогне на войници като Грегор. За писателите на кръвта и земята, подложени на цензура в Европа, той отваря колоните на своето списание и им предлага изключителни условия в тези гладни времена – бульон на кубчета, консерви с месо и какао на прах; на съратниците, претърпели провал на бреговете на Рио де ла Плата, предлага място, където да се събират, мрежи от връзки. Младият Фрич уверява Грегор, че „ръката му е дълга“ и той няма от какво да се страхува: в Аржентина – земя на бегълци, голяма като Индия – миналото не съществува. Никой няма да го пита откъде идва и защо е тук. „На аржентинците не им пука за европейските разpravии и продължават да мразят евреите за това, че разпънаха Христос.“

Грегор слуша как въодушевеният Фрич му разказва за празника в лунапарка на Буенос Айрес в чест на аншлуса, как Аржентина – официално неутрална – е началото на моста, по който нацистка Германия се прехвърля в Южна Америка през войната. Тук германците са изпратили милиони и милиони долари, оттук се снабдяват с пари и суровини. Шпионските им служби са устано-

вили своя Генерален щаб в Буенос Айрес. „Оттук беше организирано свалянето на боливийското проамериканско правителство през 1943 г. Перон и полковниците, които взеха властта същата година, се стремяха да се съюзят с фюрера. Яростно разпръснаха манифестацията, с която се честваше освобождаването на Париж, и попречи на разпространението на „Диктаторът“ на Чаплин. Когато Берлин падна, Перон забрани на радиостанциите да разпространяват новината: ние искахме да изградим блок от държави, благоприятно настроени към нацистите, за да го начукаме на янките. Но те ни принудиха да прекратим дипломатическите си връзки с Германия, а след това да ѝ обявим война. Съпротивявахме се с всички сили – до края на зимата на 1945 година. Аржентина последна се включи във войната...“ Телефонът звъни, Фрич млъкна и отпраща Грегор.

12

ИСКАШЕ МУ СЕ да бе забил юмрук в мутрата на това котенце със сиво-сини очи. Или да го беше измлатил с чук през ръцете – бам! – по пръстите или по-скоро по ноктите, да, с удоволствие би изтръгнал ноктите на двете ръце на Фрич, един по един. Грегор си представя сцената, застанал в банята на мизерната дупка във „Висенте Лопес“, и си мърмори: „Как смееш ти, Еберхард, аржентинско лайненце? Прекарал си петнайсет дни в Германия и ми четеш лекции от висотата на твоите двайсет и осем години? Е, да, „ужасите“, както казваш ти, ужасите бяха факт, обсадена Германия трябваше да се защитава, да смаже силите на разрушението с всички средства. Войната не е детска игра, а нацизмът, тъп кретен такъв, не се свежда до грандиозните представления на „Хитлерюгенд““. Грегор смачква тубата с паста за зъби и после изведнъж се успокоява, бързо, защото иначе ще закъснее за строежа. И най-малкото закъснение го вбесява.

Грегор се отбива все по-често в списанието – сборно място за нацистите в Буенос Айрес. Среща един звяр, за когото е чувал да се говори в Аушвиц и който е един от редовните авто-

ри: придружен от дог, дресиран да разкъсва човешка плът, Йозеф Швамбергер е ръководил лагерите за принудителен труд и е ликвидирал множество полски гета. Тук се запознава с Райнхард Копс – специалист по еврейско-масонски заговори на списанието, бивш служител в тайните служби на Химлер на Балканиите, и се сприятелява с този, когото Фрич смята за „свое най-добро перо, великия майстор, допринасящ за нарастващия успех на „Вег“, един автор, чиито добре подготвени статии Грегор вече е забелязал – Вилем Сасен. Макар че доста набляга на уискито и пуши непрекъснато (Грегор не пуши), холандецът полиглот в раиран костюм му прави добро впечатление. Грегор винаги е внимавал да общува само с влиятелни хора и големци: както в университета, така и в Аушвиц, никога не се е смесвал с редовите есесовци, само с главните лекари и с командирите на лагери. Не понася посредствеността.

Двамата мустакати мъже се надушват. Също като Грегор, Сасен – доброволец в холандска част на СС, се е бил на руския фронт и е стигнал навътре в съветската територия, чак до Кавказ, където е бил тежкоранен. Също като Грегор, Сасен, пропагандатор на райха по белгийските радиостанции и явен колаборационист, след войната е бил арестуван в Холандия и осъден на строг затвор, но на два пъти успял да избяга, преди да стигне до Ирландия, а оттам до Аржентина с платноходка, отплавала от Дъблин.

Сасен цени класическата култура и силата на убежденията на новия си приятел, лекаря: Грегор се доверява на неговата дискретност и за първи път, откакто е в Буенос Айрес, разкрива истинската си самоличност и своята история. Също като всички други – на първо място жените и Фрич, който му плаща добра заплата и наема на жилището му, – Грегор е запленил от представителността и красноречието на Сасен: за няколко месеца холандецът е научил испанския съвършено и се е установил успешно в Аржентина. Тефтерчето му с адреси впечатлява Грегор. При първа възможност Сасен ще го представи на Рудел, на когото от време на време е шофьор и слуга, да, знаменития полковник Ханс Улрих Рудел – аса на асовете във Военновъздушните сили,

най-забележителния пилот в германската история (2530 мисии, 532 унищожени танка), който също е бежанец в Аржентина, ще го представи и на други големи клечки. Ще може дори да се срещне с президента Перон, който „винаги има много свободно време, което да посвети на германците“.

13

ПЕРОН НИКОГА НЕ забрави офицерите от германския Генерален щаб, които го научиха на изкуството на командването по времето, когато аржентинската армия носеше островърхи каски и беше въоръжена с пушки „Маузер“ и оръдия „Круп“. Горда осанка, власт, дисциплина: немският военен гений до такава степен впечатлява младия Перон, че той пише дисертация за битката при Мазурските езера и рядко заспива, без да е прочел нещо от любимите си пруски стратегии Клаузевиц, граф Алфред фон Шлифен и Колмар фон дер Голц – теоретика на въоръжената нация: един модел на общество, който Перон се опитва да наложи на Аржентина сега, когато властта е в неговите ръце. Всичко трябва да бъде подчинено на целите на националната отбрана.

Запленен е от Германия, а след това и от Италия след идването на власт на Мусолини през 20-те години. Както всички мятаци ласо от своето поколение, Перон е възхитен от подвизите на Итало Балбо и на Франческо Де Пинедо – летящите фашисти, тези неустрашими летци, които кръстосват звездното небе, за да свързват Рим с Южна Америка. Перон слуша гласа на Дучето по аржентинските радиостанции и тича в кино „Палас“ да гледа „Един човек, един народ“. Мусолини го впечатлява: ръководителят, изпратен от Провидението, може да спаси нацията и да преобърне хода на историята.

Открива Италия през 1939 година, по време на обучение на фашистката армия, после като военен аташе в Посолството на Аржентина в Рим. В продължение на две години пътува, проучва и си води бележки: Перон е убеден, че се намира в центъра на исторически опит, непознат от времето на Френската револю-

ция – създаването на истинска народна демокрация. Мусолини е успял да привлече най-различни сили към целта, която им е поставил – националсоциализма. На 10 юни 1940 г. италианската армия се включва във войната. От балкона на площад „Венеция“ Дучето довежда до възторг огромна тълпа. Перон е там, облечен в парадна униформа.

Няколко месеца преди това Перон отива в Берлин и на Източния фронт след светкавичното нападение над Полша. Перон, който е чел „Моята борба“ на италиански и на испански и се е възхищавал на бронзовите статуи на Брекер и на Торак, е поразен от настъпващите промени: Германия отново се въздига, нацизмът е излекувал раните си и никъде в Европа няма друга толкова добре смазана машина. Германците работят в пълен ред в служба на една съвършено организирана държава. Вулканът Хитлер хипнотизира масите: историята става театър, волята тържествува и също като в „Бури над Монблан“ и „Белият екстаз“ – филмите с Лени Рифенщал, които Перон открива, докато обикаля Германия – смелостта и смъртта се побратимяват. Хитлеристката лава ще разруши всичко по пътя си.

Когато се връща в Аржентина, той си създава собствена представа за бушуващата война. Тъй като фашистка Италия и нацистка Германия предлагат алтернатива на комунизма и на капитализма, Съединените щати и Съветският съюз са се обединили, за да се борят против появата на тази трета сила, Оста – първия блок от ненагодени политически сили според Перон.

Германия и Италия са победени, Аржентина ще продължи тяхното дело и Перон ще успее там, където Мусолини и Хитлер се провалиха: много скоро руснаците и американците ще се унищожат взаимно с атомни бомби. Победителят в Третата световна война може би чака на другия край, в пълна противоположност, Аржентина държи страхотна карта и ще я изиграе. И докато чака Студената война да се провали, Перон става великият вехтошар. Преравя кофите за боклук на Европа и започва гигантска операция по рециклиране: той ще управлява историята с отпадъците на историята. Перон отваря вратите на своята страна за хиляди и хиляди нацисти, фашисти и техни съратници; войници, инже-

нери, учени, механици и лекари; военнопръстѣпници, поканени да дадат на Аржентина язовири, междуконтинентални ракети и ядрени електроцентрали, да я превърнат в свръхсила.

14

ПЕРОН ЛИЧНО СЛЕДИ за правилното протичане на голямото бягство. В Буенос Айрес създава специална служба – Информационното бюро, ръководено от Руди Фройде – сина на главния му помощник за победата на президентските избори през 1946 година Лудвиг Фройде, изключително богат нацистки banker и акционер в издателство „Дюрер“. Във франкистка Испания, в Швейцария, после в Италия, в Рим и в Генуа, откъдето Грегор тръгна, той бързо праща един измамник със сини очи, бившия капитан от СС Карлос Фулднер. Фройде и Фулднер наблюдават тайното прехвърляне, пътищата за евакуация и координират мрежите за оттегляне – сложни вериги от дипломати и корумпирани чиновници, тайни агенти и религиозни лица, които дават опрощение на военнопръстѣпниците под формата на решение за прекратяване на следствието. Започнала е последната битка против атеистичния комунизъм.

В края на 40-те години Буенос Айрес става столица на изметта на победения Черен орден. Там се събират нацисти, хърватски усташа, сръбски крайни националисти, италиански фашисти, унгарски кръстосани стрели, румънски легионери от Желязната гвардия, французи – привърженици на режима във Виши, белгийски рексисти, испански фалангисти, католици интегристи; убийци, палачи, авантюристи: един Четвърти райх фантом.

Перон глези своите *десперадос**. През юли 1949 година обявява амнистия за влезлите с фалшива самоличност и понякога ги приема в Каса Росада.

* *Десперадо* (исп.) – лице извън закона, което вече няма какво да губи.
– Б.пр.

Тази нощ отбран елит от тях има среща на яхта, закотвена в пристанището.

Приятна декемврийска нощ, без луна, корабните възета бучат, студеният северен вятър вие; на един кей, на крачка зад Сасен, Грегор върви покрай кораби за разходка. „Кентавър“ – прошепват двамата мъже на ухото на горилата, който внимателно ги претърсва, помагат му трима подобни на него. Холандецът и германецът се качват на мостика на „Фалкен“ и влизат в предната част на горната палуба, потънала в цигарен дим и глъч – смесица от езици от Централна Европа и испански.

Сасен с удоволствие приема чашата бира, която една пълна жена му подава, Грегор се задоволява с малко вода. „Имаш късмет – прошепва му Сасен, – тази вечер има хубави покривки.“ Посочва му един мъж, скрит зад козя брадичка и очила с тъмни стъкла в черни рамки – „Анте Павелич, хърватския водач“ (осемстотин хиляди жертви: сърби, евреи и цигани), плътно заобиколен от група усташи; Симон Сабиани, бивш „кмет“ на Марсилия, осъден задочно на смърт във Франция, „и приятелите му от Френската народна партия“; Виторио Мусолини – втория син на Дучето, заедно с Карло Скорца – бившия генерален секретар на фашистката партия; Робер Пенмен, директор на Милицията в Ариез; Едуард Рошмат – касапина от Рига (убил трийсет хиляди латвийски евреи), „подпийнал, както обикновено“; физика „Роналд Рихтер – любимец на президента: обещал му е пръв да направи термоядрен синтез. Перон му е предоставил остров в езерото Патагония, за да продължи изследванията си“. Рудел още не е дошъл, но няма да закъснее.

Колкото до Грегор, той не познава никого освен Копс, Швамбергер и здравеняка в панталон за голф, с когото разговарят до един люк. Каква изненада: юристът Герхард Боне – административен директор на програмата за евтаназия Т 4 (два милиона безплодни, седемдесет хиляди сакати, убити в газовите камери), с когото се е срещал много пъти в Аушвиц. Запътва се към него да го поздравя и в този момент присъстващите мълкват и застиват на местата си. Четирима мъже са се качили на един импровизиран подиум – един аржентински полковник, „Фулд-

нер и Фройте-младши: нашите ангели пазители“ и един четирийсетгодишен мъж в пълен костюм от три части и папийонка – „белгийският педал – усмихва се Сасен – господин Пиер Дей“, който взема думата.

Четири месеца по-рано Дей е взел участие в създаването в Буенос Айрес на център на националистическите сили – групировка на рексисти, фашисти и усташа, която има амбицията да смаже американския капитализъм и руския болшевизъм и се бори за „християнска“ амнистия на военнопръстъпниците, държани в затворите в Европа. В навечерието на Третата световна война континентът не може да се лиши от такива опитни бойци.

Дей говори за първородния грях, за убийството на Авел от Каин и за нескончаемата братоубийствена война, която омърсява човечеството от сътворението на света. „Отвратителният космополитен материализъм, това отричане на Бог – ето това е врагът, това е причината за всичките ни нещастия! – гърми пламенният католик. – Ние трябва да съберем семействата си, за да водим успешно тази битка. Нищо и никой няма да попречи на победоносния ни марш, когато помирим нацизма и християнството...“ Аудиторията свири и ръкопляска, Дей ликува и продължава с носовия си глас: „Изключителният президент Перон, на когото дължим свободата си, превърна това побратимяване в своя мисия. И ние ще помогнем на Аржентина да стане контрапункт на Съединените щати в другото полукълбо. Това е само началото, скъпи приятели. Скоро руснаците и американците ще се вкопчат в борба на живот и смърт. Миналата година Берлинският блок за малко не се разпадна. Днес напреженията стават още по-многобройни по целия свят. Затова да бъдем търпеливи, бъдещето е наше, ние ще се върнем в Европа...“

Сасен хваща Грегор за ръката и му предлага да се качат на мостика – там има „двама много скъпи приятели“, които иска да му представи.

„Полковник Рудел“ – измърморва една набита сянка.

„Малбранк“ – прошепва един по-приветлив глас.

Герард Малбранк, най-сетне.

Понякога ГРЕГОР ОЩЕ си мисли да се качи на някой кораб, потеглящ към Хамбург, някой натоварен с червена царица и морав лен, който ще го приближи до Ирене. В една закусвалня на пристанището ѝ написа писмо, което никак не му подхожда, до Коледа има три седмици. Никога дотогава не ѝ е разкривал своя плам с такъв порив, никога не е съжалявал до такава степен за отсъствието си, никога не е повтарял толкова много спомените им, хилядите им любовни нощи, сладострастното лято в Аушвиц, Коледите – прилепени един до друг, когато се връщаше от фронта, последната – в покритата със сняг гора, блясъка на снежинките в златистите ѝ коси; за пореден път ѝ предлага да дойде при него, за пореден път я умолява да прекоси Атлантика. В отговор Ирене му изпрати снимка на Ролф в кожени панталонки, пожела му – въздържано – честита новата 1950 година и го посъветва да си купи куче, за да не е самотен. Странно, но той побърза да го направи: подари си едно кутре, което нарече Хайнрих Лионс. Ирене му беше подсказала името в писмото си; това беше името на един американски прадядо – Хари Лайънс, който се бе погерманчил, каква находка! Същото име като на основателя на Мюнхен – Хайнрих Лъв, принц колонизатор, херцог на Бавария и Саксония, куче на Грегор.

Все пак от Германия има и една добра новина – смъртта на Коледа на Карл Тадеус, по-малкия му брат, роден твърде рано (само шестнайсет месеца ги делят), Карл, когото винаги негласно е мразил. Грегор се е изпънал на обяната в слънце тераса на една бирария във „Флорида“ и си спомня тяхното детство в голямата къща с тесни като бойници прозорци. Един ден Карл му открадна механичното влакче, а после, когато майка им се прибра, малкият се разхленчи и той като по-голям беше наказан. Властната Валбурга го беше набила и затворила в мазето. Карл винаги получаваше по-голяма порция на вечеря. Карл можеше да ходи с майка им в сладкарниците на Пазарния площад. Малкият мръсник. Бепо беше пожелавал смъртта му хиляди пъти – в пожар или в катастрофа, хиляди пъти беше предъвквал ревността